

ЗА ЛЕКСИКОГРАФСКИЯ ПАРАМЕТЪР *НАЧИН НА ОРГАНИЗИРАНЕ НА МАТЕРИАЛА* В БЪЛГАРСКИТЕ ТЪЛКОВНИ РЕЧНИЦИ

Надежда Костова^a, Михаела Кузмова^b

Институт за български език „Проф. Любомир Андрейчин“,
Българска академия на науките

kostova.n@ibl.bas.bg^a, m.kuzmova@ibl.bas.bg^b

Резюме: Статията се занимава с лексикографския параметър *начин на организиране на материала*. Разглеждат се тълковните речници на А. Дювернуа, на Ст. Младенов, на Ст. Буров и колектив, на В. Радева, в които е приложен азбучно-гнездовият принцип. При азбучно-гнездовото подреждане на думите в тези речници някои от производните думи са включени в речниковите статии на думите, от които са образувани. В речниците на Дювернуа и Младенов са представени значенията на производните думи, докато при Буров и Радева производните думи са снабдени само с граматични бележки.

Ключови думи: лексикография, лексикографски параметри, тълковни речници

1. Въведение

Лексикографските параметри, които се използват главно за типологизация на речниците, са насочени към изследване на лексикографската информация и начините на нейното представяне. „Днес лексикографската параметризация се превръща в основен метод за речниково описание“ (Благоева / Blagoeva 2017: 26).

Придържаме се към разбирането на Д. Благоева, че лексикографските параметри са „определени същностни характеристики на речника като специфичен лингвистичен продукт (например тип на речника, обем на словника и пр.), както и допълнителни данни, идентифициращи конкретното речниково произведение (например автори, година на издаване, брой страници, приложения към словника и пр.)“ (Благоева / Blagoeva 2017: 25). Използваме също дефинирането на четири типа параметри, отнасящи се до макроструктурата, медиоструктурата, микроструктурата и едновременно до медиоструктурата и микроструктурата на речника (Благоева / Blagoeva 2017: 26 – 27). Насочваме се към параметъра *начин на организиране на материала*, който се определя като медиоструктурен, понеже засяга както подреждането на речниковите статии (макроструктурата), така и оформянето на самите речникови статии (микроструктурата на речника).

Избраният параметър, макар и с различни наименования, присъства във всички класификации на лексикографски параметри. Според М. Попова параметърът *начин на подреждане на речниковите статии* е сред задължителните (конституиращи) параметри на речниците (Попова / Попова 2015, 2016). Изследователката го определя като сложен, двуаспектен, използвайки опозицията ‘по азбучен ред’ / ‘по други начини’. А. Липовска нарича параметъра *принцип на разполагане на заглавните речникови единици* и изброява следните негови разновидности: азбучен, азбучен с елементи на гнездуване, азбучно-гнездови, тематичен, азбучно-полеви (Липовска / Lipovska 2009: 54 – 55). Нейното заключение е, че в руско-българските и българско-руските речници преобладава азбучният принцип, а „значително слабо са представени гнездовият, тематичният и полевият“ (Липовска / Lipovska 2009: 61). Изследвайки неологични речници на български, полски и руски език, Д. Благоева установява, че „най-същественото различие между трите речника се наблюдава в реализацията на медиоструктурния параметър *начин за организация на материала*“ (Благоева / Blagoeva 2017: 35), като само в полския речник е приложен гнездови принцип. Големият руски тълковен речник в 17 тома е започнат по азбучно-гнездовия принцип, но от четвърти том докрая е използвано азбучно подреждане (вж. Козырев, Черняк / Kozurev, Chernjak 2015: 84). С. В. Гринев-Гриневиц пише, че тематичното подреждане на думите е характерно за най-древните речници, а в днешно време най-разпространен е азбучният ред, който „според редица лексикографи е основен, конституиращ признак на речника“ (Гринев-Гриневиц / Grinev-Grinevich 2009: 40). За възприемането на азбучния

ред като съществена характеристика на речниците свидетелства и използването на формулировката „обикновено по азбучен ред“ при дефинирането на думата *речник*.

Избирането на азбучния ред означава, че за всяка дума се изработва отделна речникова статия. По този начин се гарантира лесното и бързо намиране на думите в речника. Нашето внимание обаче е насочено към един от другите начини: азбучно-гнездовото подреждане, при което заглавните думи са в азбучен ред, а производните думи се включват в речниковите статии на думите, от които са образувани.

Според Ю. Н. Караулов параметърът *словообразователно гнездо* може да бъде изразен с различни средства: изброяване на думите от гнездото със или без семантично тълкуване; описание на семантичните връзки на думите в гнездото, което може да бъде представено графично; възможно е и частично изразяване на параметъра чрез словообразователни (структурни) дефиниции на думите (Караулов / Karaulov 1981: 56 – 57). При терминологичните речници гнездовото подреждане дава възможност за словообразователно или семантично обединяване на термини, като при втория тип в речниковата статия на родовия термин се включват видовите термини, а също в една статия се изреждат термини с едно и също значение (Гринева-Гринева / Grineva-Grineva 2009: 41).

Чрез азбучно-гнездовия принцип вниманието на ползвателите на речника се насочва към словообразователната структура на производните думи, от която произтича семантичната им мотивираност. При азбучното подреждане производните думи може да се окажат отдалечени от мотивиращата дума, като се намират доста преди или след нея, което би могло да затрудни читателите. Разпознаването на корена на думите също може да е препятствие за осъзнаването на системните им връзки. Представянето на словообразователното гнездо пряко показва мотивираността на производните думи, която се разкрива и чрез формулиране на значенията им. За производните думи се използват структурни и структурно-описателни дефиниции, които представят зависимостта на значенията им от значенията на мотивиращите думи. При азбучното подреждане връзката между думите се посочва само чрез значенията, докато при азбучно-гнездовото подреждане може да се съчетават двата начина за разкриване на мотивираността на думата. Затова азбучно-гнездовият принцип е подходящ начин за лексикографско представяне на производните думи. Д. Попов пише: „Прилагането на гнездовия принцип предоставя големи възможности за постигане на висока икономичност на лексикографското описание, както и за представяне словообразователната структура на думата.“ (Попов / Popov 2002: 311). Този метод позволява включване на много производни думи, както и тяхното еднотипно лексикографско представяне.

Въпреки предимството да представи лексиката чрез словообразователните връзки, азбучно-гнездовото подреждане има и недостатъци. Неудобството за читателите произтича от липсата на думата на нейното азбучно място. Освен това са необходими повече усилия за намиране на търсената дума, а също и предварителни знания за езиковата система, за да се прогнозира в коя от речниковите статии да се търси думата. Тези неудобства обикновено се компенсират от предговорите на някои речници, където са посочени случаите, при които се прилага гнездовият принцип, както и чрез използване на препратки, но и тогава се наблюдават отклонения от „принципа за максимална простота“ на търсенето на думите (вж. Гринева-Гринева / Grineva-Grineva 2009: 42).

Гнездовото подреждане обхваща производните думи, но не всички еднакво (относно производните думи в тълковните речници вж. Аврамова / Avramova 2018, 2020, Радева / Radeva 2020). За производните думи са възможни две позиции: някои от производните думи се включват вътре в речниковите статии, а други са заглавки на речникови статии. При гнездовото подреждане се създава йерархичност на базата на словообразователната структура на думите, докато при азбучното всички думи са равнопоставени.

В многотомните тълковни речници на българския език е предпочетен азбучният принцип. Той е приложен в „Речник на българския език“ от Н. Геров и в двата академични речника: „Речник на съвременния български книжовен език“ и „Речник на българския език“.

Азбучен е редът на думите и в най-преиздавания еднотомен „Български тълковен речник“, чието първо издание е от 1955 г., а четвъртото преработено и допълнено от Д. Попов издание е от 1994 г. В този речник са включени речникови статии с две (рядко три) заглавни думи, напр. съществителни имена за лица като *аптека* и *аптекаря*, *българин* и *българка*, *бъбривец* и *бъбривка*, *бунтовник*, *бунтовница* и *бунтовничка* (БТР / BTR 1994), прилагателни имена с наставки *-ичен* и *-ически* като *алегоричен* и *алегорически*, *аритметичен* и *аритметически*, или с други наставки като *бензинен* и

бензинов, бетонен и бетонов, глаголи с различни наставки като *банализирам* и *банализувам* (БТР / ВТР 1955), *акцентувам* и *акцентирам* (БТР / ВТР 1994), наречия като *бързешката* и *бързешком*. Двете заглавни думи или са с еднакво лексикално значение, или се представят с обобщено значение (за представянето на агентивните съществителни от мъжки и женски род вж. Радева / Radeva 2020). Чрез обединяването им в една речникова статия се избягва натрупването на сходни речникови статии.

Речниковите статии с две заглавни думи се различават от речниковите статии, в които са включени производни думи, чието значение се извежда от значението на заглавката, но се различава от него. Лексикографският метод за оформяне на речникови статии с две и повече заглавни думи често се комбинира с гнездовото подреждане, както ще стане ясно по-нататък.

Друг начин за намаляване на еднотипните речникови статии е чрез ограничаване на словника. В предговорите на речниците обикновено се посочва какви думи са изключени от словниците, например в „Български тълковен речник“ от 1955 г. (БТР / ВТР 1955) и в речниците на В. Радева (БТР / ВТР 2004, БТР / ВТР 2012) е посочено, че не са включени отглаголни съществителни с наставка *-не*, които се образуват от всеки глагол от несвършен вид, както и наречия, които се образуват от съответните прилагателни; не се дават също умалителни думи.

Обединяването на две заглавки и изключването на определен тип думи от словника намалява броя на речниковите статии и съответно обема на речника. Същият резултат се постига с гнездовото подреждане. В настоящото изследване ще проследим особеностите при прилагането на азбучно-гнездовия принцип в тълковните речници на А. Дювернуа (Дювернуа / Djuvernua 1889), на Ст. Младенов (БТР / ВТР 1951), на Ст. Буров и колектив (СТР / STR 1994) и на В. Радева (БТР / ВТР 2004, БТР / ВТР 2012), като обърнем внимание на това какви производни думи се включват вътре в речниковите статии и по какъв начин са представени.

2. Речникът на А. Дювернуа

В първия тълковен речник на българския език, съставен от руския професор А. Дювернуа (Дювернуа / Djuvernua 1889), азбучният ред на думите „на места е комбиниран с гнездовия“ (Кювлиева / Kyuvlieva 1972: 128). В речника на Дювернуа се срещат речникови статии, които представят словообразователни гнезда, напр. *юнак, юначе, юначина, юначуга, юнаков, юначен, юначески, юначество, юнашки* (прилагателно), *юнашки* (наречие); *образование, образованост, образователен; неприятел, неприятелка, неприятелски; яре, яренце, ярешки*. Същевременно немалко словообразователно свързани думи се представят в самостоятелни статии, напр. *вестник, вестникар, вестникарство; народ, народен*.

В една речникова статия се събират съществителни за лица, като всяко е снабдено с граматична бележка и тълкуване, напр. *гостенин* и *гостенка; млекар* и *млекарка; връстник, връстница, връстниче; маджар, маджарин, маджарка, маджарче; майстор, майсторка, майсторче; нашенец, нашенка, нашенче*, а също и названия на животни с еднаква основа, напр. *врабец, врабка, врабче, врабченце; магаре, магарче, магаренце, магарица*.

Много последователно след заглавката се привеждат произведените от нея умалителни думи, напр. *абичка* (при *аба*), *агънце* (при *агне*), също *бобец, бучка* и *бучица, веселбица, винце, водица, беличък, богатичък, веселичък, височък, близичко, мирничко, нищичко*. Някои деминутиви обаче са представени в самостоятелни статии, напр. *мъничък, мъничко*. Някъде се посочват и увеличителни имена, произведени от заглавната дума, напр. *бабице* (при *баба*), *ветрице* (при *вятър*). Срещат се обаче и самостоятелни статии със заглавка увеличително име, напр. *дворище, насипище*. В речниковата статия се добавят и събирателни съществителни, напр. *внучина* (при *внук*), *мечетини* (при *мечка*), *дечина, дечурлига* (при *дете*), *къщя* (при *къща*), а има и събирателни съществителни като отделни заглавки, напр. *момчетия, момчина*. Умалителни, увеличителни и събирателни имена се дават с граматични бележки и се илюстрират с пример, но без тълкуване.

Някои от прилагателните имена се откриват в речниковата статия на съответните съществителни имена, напр. *бисер – бисерен, нация – национален, ястреб – ястребов*, но в повечето случаи са заглавки на отделни статии, напр. *алтънен, мраморен, нашенски, невестински*. Отвлечени съществителни на *-ост* и наречия се дават в речниковата статия на съответните прилагателни, напр. *гъвкав – гъвкавост, необразован – необразованост, неподвижен – неподвижно, неподвижност*,

бавен – бавно, лаком – лакомо, или в отделна статия, напр. *набожност, навъсеност, лесно, мудро, мудност*. Отглаголните съществителни на *-не* и *-ние* се дават при глаголите, дори да са представени с непроцесуални значения, напр. *надвигане* със значение ‘победа’, *накичване* ‘украшение’, *наклопване* ‘клевета’, *налитане* ‘нападение’, *напъване* ‘напрежение, усилие’; рядко са в отделни статии, напр. *ламкане, ламтене, лъкатушене, наричане*. В изолирани случаи глагол е включен в речниковата статия на съществително име със същия корен, напр. *врясък – вряскам, вампир – вампирясам, даскал – даскалувам*.

В една речникова статия и с еднакво значение са представени думи като *грабителен* и *граблив, надзирател* и *надзирач, вихър* и *вихрушка*. Рядко се срещат речникови статии, в които са обединени сложни думи, напр. в статията *дълго* „именная тема“ са посочени *дългоглед* ‘телескоп’, *дългоклон, дългонос, дългокос, дългокрак, дългошиест*. В отделни статии са *белобрад* и *белолик; малоброен, маломощен, малоснажен*.

Направените наблюдения сочат, че в речника на А. Дювернуа е приложен азбучно-гнездовият принцип на подреждане на думите, но той не е следван строго и последователно.

3. Речникът на Ст. Младенов

Азбучно-гнездовият принцип е най-разпознаваем в речника на Ст. Младенов („с донегдешно участие на проф. Ат. Т. Балан“, както е отбелязано на титулната страница) (БТР / ВТР 1951). В предговора е посочено: „За пестене място в речника се прибират, доколкото допуска леснотата на диренето, повече думи произведени от основата на друга дума, под заглавката на тая подирната. Внимава се обаче, колкото се може, да не се разваля азбучният ред.“ (БТР / ВТР 1951: 16). Напр. в речниковата статия на съществително или прилагателно име се включват всички негови производни, подредени по азбучен ред и снабдени с граматични бележки и с тълкуване (с изключение на умалителните, които се дават след заглавката, без да се взема предвид азбучният ред, придружени само с граматични бележки), напр. *бунт – бунтар, бунтарски, бунтарство, бунтовен, бунтовник, бунтовнишки, бунтувам; гъба – гъбар, гъбен, гъбест, гъбичка, гъбка, гъбясам, гъбясвам; дебел – дебелан, дебелана, дебелашки, дебелея; идеал (идеалец, идеалче) – идеален, идеализувам, идеализирам, идеализъм, идеалист, идеалистка, идеалистче, идеалистически, идеално, идеалност*. Така речниковите статии стават доста обемни, а търсенето на конкретна дума е затруднено от съкращаването на основата и заместването ѝ с тилда (срв. *~ен* вместо *идеален*, *~изувам* вместо *идеализувам*).

Включването на всички производни думи в една речникова статия, отговарящо на съображението за „пестене на място“, води до това някои думи да са мотивирани от предходна дума, а не от заглавката, или, както отбелязва Цв. Аврамова, стига се „до механично събиране на еднокоренни лексеми в обща речникова статия, без това да показва ясно посоката на мотивация между тях“ (Аврамова / Avramova 2000: 126). С това съображение е свързано и обединяването в една речникова статия на сложни думи и думи с еднакви първи съставни части и на глаголи с еднакви представки, напр. *беловлас, белоглав, белогушка, белодрешко, белодробен; география, геодезия, геология, геометрия; издобра, издоведа, издовлача, издовлека, издовършея, издогоря*.

В речника на Ст. Младенов азбучно-гнездовият принцип е приложен непоследователно. „Една от причините за това е стремежът на авторите да не се нарушава азбучният ред на думите, поради което твърде често съответните производни не са в гнездото на думата, от която са произведени. От друга страна, между заглавката и произведените от нея думи се вмъкват по азбучен ред други думи, които нямат словообразователна връзка с първите.“ (Попов / Попов 2002: 308). Заради спазването на азбучния ред производните може да са включени в различни статии, ако между тях се разполагат други думи, напр. между речниковите статии *боя* и *боядисам* са разположени статиите със заглавки *боя се, бояджийница, бояджия*; след *каца* идва *кацам*, след това *кацар*, а по-нататък в отделни статии са *каче, качка II, качище*; в една речникова статия по азбучен ред са *бъбрене – бъбров, бъбривец, бъбрица*, а в друга е глаголът *бъбря*; след заглавка *бояджийница* са изброени *бояджийски, бояджийство*, а *бояджия* е в отделна статия.

За разлика от всички други речници, в речника на Ст. Младенов глаголите също са включени в гнездовото подреждане, напр. *акцент – акцентирам, акцентувам; вечеря – вечерям; вкус – вкусвам; валс – валсирам; важен – важничка; вай – вайкам се*. И обратно, в речникови статии на глаголи

попадат имена заради азбучния ред, напр. *бронирам – броня, депозирам – депозит, аплодирам – аплодисмент*.

От направените наблюдения стигаме до извода, че представянето на лексемите в речника на Ст. Младенов е осъществено главно по азбучен ред, който на места позволява азбучно-гнездово подреждане, но другаде е проведено формално обединяване на думи с еднакво начало. С трите начина на подреждане на думите – азбучното, азбучно-гнездовото и формалното обединяване – речникът на Ст. Младенов оставя оригинална следа в българската тълковна лексикография.

4. Речникът на Ст. Буров и колектив

Азбучно-гнездово е подреждането на думите и в речника на Ст. Буров, В. Бонджолова, М. Илиева и П. Пехливанова (СТР / STR 1994). Производните думи се включват в речниковата статия на съответната мотивираща дума, снабдени с граматични бележки, но без тълкуване, понеже значенията им се извеждат от значенията на заглавната дума. В речниковите статии на съществителните се поместват образуванията от тях прилагателни, напр. *автор – авторски, атмосфера – атмосферен*; при прилагателните се включват наречия и определени съществителни, напр. *арогантен – арогантно, арогантност, бърз – бързо, бързина, благоразумен – благоразумие, благороден – благородство, вежлив – вежливо, вежливост*; при глаголите се дават отглаголни съществителни, напр. *бягам – бягане, вадя – вадене, благоволявам – благоволение*. Умалителните думи се представят като останалите производни, напр. *аба – абища, абичка, бял – беличък*, а не след заглавката, както е в речниците на А. Дювернуа и Ст. Младенов.

Последователно следвано лексикографско решение е съставянето на отделни речникови статии за съществителните от мъжки и женски род, означаващи лица с еднакви професии, качества и др., напр. *аптекарь и аптекарка, асистент и асистентка, завистливец и завистливка*. Съответните прилагателни имена са включени в речниковите статии на съществителните от мъжки род, напр. *аптекарь – аптекарски, асистент – асистентски*, като се пренебрегва смисловата им връзка със съществителните от женски род.

Производните думи може да са включени в няколко речникови статии, за да се представи словообразователната им мотивация, напр. в една статия са *бакър – бакърче, бакърен*, а в друга – *бакърджия, бакърджийски*, или поради следване на лексикографско решение относно производните думи, напр. в една статия са *велосипед – велосипеден*, а в друга – *велосипедист*, в една статия са *варварин – варварски*, а в друга – *варварицина*.

Често думи, между които има словообразователна и семантична връзка, се представят в самостоятелни статии, напр. *аристократ, аристократичен, аристократически, аристокрация, атлет, атлетика, атлетичен, атлетически, атлетка*.

Може да обобщим, че в тълковния речник с главен редактор Ст. Буров е възприето решението гнездово подреждане да се прилага само при част от производните думи.

5. Речниците на В. Радева

В тълковните речници на В. Радева от 2004 г. (БТР / ВТР 2004) и 2012 г. (БТР / ВТР 2012) също е използван азбучно-гнездовият принцип: производните думи са включени в речниковите статии на произвеждащите ги думи с бележки за част на речта и без тълкуване. В речникови статии на прилагателни имена са поместени абстрактни съществителни, напр. *автентичен – автентичност, адекватен – адекватност*, в статии на съществителни имена се представят прилагателни и абстрактни съществителни, напр. *агресия – агресивен, агресивност, влага – влажен, влажност*.

Гнездовото представяне се съчетава с речникови статии с две и повече заглавки. Думи с различни словообразователни форманти, но с еднакво значение, се поместват в една статия, напр. *стотарка и стотачка, стенобитен и стенобоен*. В една речникова статия с две заглавки се представят също съществителни за лица, които имат еднаква основа, напр. *алпинист и алпинистка, безбожник и безбожница*. Основание за такова решение според авторката е непосредствената им мотивираност от един и същи глагол: „Ако *преводач* м. и *преводачка* ж. се представят в обща речникова статия, значението им ‘лице, което превежда текст от един език на друг’ основателно може да се

опре на деривационната им връзка с глагола *превежда*.“ (Радева / Radeva 2020: 167). В статията се включва и относително прилагателно със суфикс *-ски*, напр. *барман* и *барманка* – *бармански*.

Строгото следване на словообразователната мотивация води до оформяне на две или няколко речникови статии, напр. *аба* – *абен* и *абаджия* – *абаджийски*, *абаджийство*; в една статия са *администратор* и *администраторка* – *администраторски*, в друга са *администрация* – *административен*, а в трета *администрирам*. Броят на речниковите статии зависи от приетото лексикографско решение за представяне на производните думи, напр. в една статия са *адвокат* и *адвокатка* – *адвокатски*, *адвокатство*, а в друга – *адвокатствам*; заедно са представени *агроном* и *агрономка* – *агрономски*, *агрономство*, в отделна статия – *агрономия*; *вандалин* – *вандалски*, *вандалици*, но *вандализъм* е в отделна статия; в една статия са *аристокрация* – *аристократичен*, *аристократичност*, а в друга – *аристократ* и *аристократка*.

Направените наблюдения показват, че в тълковните речници на В. Радева умерено се използва гнездовото представяне на производни думи, съчетано с обединяване на лексеми като две заглавки на речникови статии.

6. Заключение

Да обобщим особеностите на лексикографските принципи и решения, приложени в разгледачите речници. В речника на А. Дювернуа азбучно-гнездовият принцип е следван непоследователно, в речника на Ст. Младенов заради съблюдаването на азбучния ред гнездовото представяне на лексемите е възможно само на места, а в речниците на В. Радева и Ст. Буров азбучно-гнездовото подреждане е ограничено до определени производни думи. В речниците на Дювернуа и Младенов гнездовото представяне е използвано за изчерпателно включване на производни думи, докато в речниците на Радева от словниците са изключени наречия, отглаголни съществителни, умалителни думи. Радева използва речникови статии с две заглавки, а Дювернуа дава като няколко заглавки варианти на думата и умалителни.

Особеност на гнездовото подреждане в речника на Младенов е спазването на азбучния ред на производните думи в речниковата статия. И обратно, в речниците на Радева се посочва словообразователната мотивираност на производните, напр. *бряг* – *брегови*, *бяс* – *бесен*, *бял* – *белота*; в речника на Буров посочените думи са представени в две речникови статии на азбучното място.

Гнездовото подреждане в речниците на Дювернуа и Младенов е съчетано с представяне на значенията на производните думи, докато при Буров и Радева производните думи са с граматични бележки, но без тълкуване, което е в разрез с основната задача на тълковните речници, но е разбираемо при речници с малък обем. Използването на гнездовия принцип в тълковните речници „донякъде може да улесни читателя в разпознаването на лексикалните значения на думите, разположени в статията на заглавката“ (Аврамова / Avramova 2018: 340).

С гнездовото подреждане се обръща внимание на словообразователната структура на думите, от която се извежда семантичната свързаност между тях. При азбучно подреждане на думите в отделни речникови статии системността се постига чрез начина на тълкуване на лексикалните значения и този лексикографски метод е по-подходящ за голям (многомоен) тълковен речник.

Както става ясно от направените наблюдения, лексикографският параметър *начин на организиране на материала* в неговата разновидност *азбучно-гнездово подреждане* има различна реализация в изследваните речници и зависи изключително много от друг лексикографски параметър: *обем на речника*. При електронните речници, за които параметърът *обем* не е от значение, включването на параметъра *словообразователно гнездо* (вж. Караулов / Karaulov 1981) като елемент от речниковата статия (микроструктурата) ще допринесе за постигане на изчерпателност на езиковата информация. За електронните речници и азбучният ред не е съществена характеристика от гледна точка на потребителя, понеже не е основен ориентир при търсенето.

Благодарности

Авторките благодарят за подкрепата на Министерството на образованието и науката на България по Национална научна програма „Културноисторическо наследство, национална памет и обществено развитие“, одобрена от РМС № 577 от 17 август 2018 г.

Цитирана литература / References

- Аврамова 2000: Аврамова, Цв. Новите производни думи в чешкия език и модерната лексикография. – В: *За думите и речниците. Лексикографски и лексиколожки четения '98*. София: ДИОС, с. 123 – 127. (Avramova 2000: Avramova, Tsv. Novite proizvodni dumi v cheshkiya ezik i modernata leksikografiya. – In: *Za dumite i rechnitsite. Leksikografski i leksikolozhki cheteniya '98*. Sofia: DIOS, s. 123 – 127.)
- Аврамова 2018: Аврамова, Цв. Тълковни речници и стереотипи (българско-чешки паралели). – В: *Стереотипът в славянските езици, литератури и култури. Сборник с доклади от Четирнадесетите международни славистични четения, София, 26 – 28 април 2018 г. Том I. Езикознание*. София: УИ „Св. Климент Охридски“, с. 334 – 342. (Avramova 2018: Avramova, Tsv. Talkovni rechnitsi i stereotipi (balgarsko-cheshki paraleli). – In: *Stereotipat v slavyanskite ezitsi, literaturi i kulturi. Sbornik s dokladi ot Chetirinadesetite mezhdunarodni slavistichni cheteniya, Sofia, 26 – 28 april 2018 g. Tom I. Ezikoznanie*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“, s. 334 – 342.)
- Аврамова 2020: Аврамова, Цв. За мястото на производните думи в тълковния речник (върху материал от български, чешки и словашки речници). – В: *Славянская дэръватаграфія*. Минск: Права і эканоміка, с. 90 – 102. (Avramova 2020: Avramova, Tsv. Za myastoto na proizvodnite dumi v talkovniya rechnik (varhu material ot balgarski, cheshki i slovashki rechnitsi). – In: *Slavjanskaja djeryvatografija*. Minsk: Prava i jekanomika, s. 90 – 102.)
- Благоева 2017: Благоева, Д. Проблеми на славянската тълковна неография. – В: *Лексикология и лексикография славянских языков*. Москва: Славянская лексикография, с. 15 – 38. (Blagoeva 2017: Blagoeva, D. Problemi na slavyanskata talkovna neografiya. – In: *Leksikologija i leksikografija slavjanskih jazykov*. Moskva: Slavjanskaja leksikografija, s. 15 – 38.)
- БТР 1951: Младенов, Ст. *Български тълковен речник с оглед към народните говори*. Т. 1. А – К. София: Печатница „Д. Стефанов“. (BTR 1951: Mladenov, St. *Balgarski talkoven rechnik s ogled kam narodnite govori*. T. 1. A – K. Sofia: Pechatnica „D. Stefanov“.)
- БТР 1955: Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров. *Български тълковен речник*. София: Наука и изкуство. (BTR 1955: Andreychin, L., L. Georgiev, St. Ilchev, N. Kostov, Iv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov. *Balgarski talkoven rechnik*. Sofia: Nauka i izkustvo.)
- БТР 1994: Андрейчин, Л., Л. Георгиев, Ст. Илчев, Н. Костов, Ив. Леков, Ст. Стойков, Цв. Тодоров. *Български тълковен речник*. IV изд. доп. и прераб. от Д. Попов. София: Наука и изкуство. (BTR 1994: Andreychin, L., L. Georgiev, St. Ilchev, N. Kostov, Iv. Lekov, St. Stoykov, Tsv. Todorov. *Balgarski talkoven rechnik*. IV izd. dop. i prerab. ot D. Popov. Sofia: Nauka i izkustvo.)
- БТР 2004: Радева, В. *Български тълковен речник*. Пловдив: Хермес. (BTR 2004: Radeva, V. *Balgarski talkoven rechnik*. Plovdiv: Hermes.)
- БТР 2012: Радева, В. *Български тълковен речник*. София: Изток – Запад. (BTR 2012: Radeva, V. *Balgarski talkoven rechnik*. Sofia: Iztok – Zapad.)
- Гринев-Гриневиц 2009: Гринев-Гриневиц, С. В. *Введение в терминографию. Как просто и легко составить словарь*. Москва: Либроком. (Grinev-Grinevich 2009: Grinev-Grinevich, S. V. *Vvedenie v terminografiju. Kak prosto i legko sostavit' slovar'*. Moskva: Librokom.)
- Дювернуа 1889: Дювернуа, А. *Словарь болгарского языка по памятникам народной словесности и произведениям новейшей печати*. Т. 1 – 2. Москва: Университетская типография. (Djuvernua 1889: Djuvernua, A. *Slovar' bolgarskogo jazyka po pamjatnikam narodnoj slovesnosti i proizvedenijam novejshej pechati*. T. 1 – 2. Moskva: Universitetskaja tipografija.)
- Караулов 1981: Караулов, Ю. Н. *Лингвистическое конструирование и тезаурус литературного языка*. Москва: Наука. (Karaulov 1981: Karaulov, Ju. N. *Lingvisticheskoe konstruirovanie i tezaurus literaturnogo jazyka*. Moskva: Nauka.)
- Козырев, Черняк 2015: Козырев В. А., В. Д. Черняк. *Лексикография русского языка: век нынешний и век минувший*. Санкт-Петербург: Изд. РГПУ им. А. И. Герцена. (Kozyrev, Chernjak 2015: Kozyrev V. A., V. D. Chernjak. *Leksikografija russkogo jazyka: vek nyneshnij i vek minuvshij*. Sankt-Peterburg: Izd. RGPU im. A. I. Gercena.)
- Кювлиева 1972: Кювлиева, В. Българският речник на Ал. Дювернуа. – В: *Известия на ИБЕ*, XXI, с. 113 – 150. (Kyuvlieva 1972: Kyuvlieva, V. Balgarskiyat rechnik na Al. Djuvernua. – In: *Izvestiya na IBE*, XXI, s. 113 – 150.)
- Липовска 2009: Липовска, А. *Русско-болгарская лексикография: традиции и тенденции развития*. София: УИ „Св. Климент Охридски“. (Lipovska 2009: Lipovska, A. *Russko-bolgarskaja leksikografija: tradicii i tendencii razvitija*. Sofia: UI „Sv. Kliment Ohridski“.)
- Попов 2002: Попов, Д. Теоретичен анализ на лексикографските принципи на Българския тълковен речник от Стефан Младенов. – В: *Българско езикознание. Т. 3. Проблеми на българската лексикология, фразеология и лексикография*. София: АИ „Проф. Марин Дринов“, с. 285 – 350. (Popov 2002: Popov, D.

- Teoretichen analiz na leksikografskite printsipi na Balgarskiya talkoven rechnik ot Stefan Mladenov. – In: *Balgarsko ezikoznanie. T. 3. Problemi na balgarskata leksikologiya, frazeologiya i leksikografiya*. Sofia: AI „Prof. Marin Drinov“, s. 285 – 350.)
- Попова 2015: Попова М. Терминографски параметри. – В: *За словото – нови търсения и подходи. Юбилеен сборник в чест на чл.-кор. проф. д.ф.н. Е. Пернишка*. София: Изд. на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 213 – 221. (Popova 2015: Popova M. Terminografski parametri. – In: *Za slovoto – novi tarseniya i podhodi. Yubileen sbornik v chest na chl.-kor. prof. d.f.n. E. Pernishka*. Sofia: Izd. na BAN “Prof. Marin Drinov”, s. 213 – 221.)
- Попова 2016: Попова, М. За някои видове терминографски параметри. – В: *Лексикографията в началото на XXI в. Доклади от Седмата международна конференция по лексикография и лексикология, 15 – 16 октомври 2015*. София: Изд. на БАН „Проф. Марин Дринов“, с. 70 – 78. (Popova 2016: Popova, M. Za nyakoi vidove terminografski parametri. – In: *Leksikografiyata v nachaloto na XXI v. Dokladi ot Sedmata mezhdunarodna konferentsiya po leksikografiya i leksikologiya, 15 – 16 oktombri 2015*. Sofia: Izd. na BAN “Prof. Marin Drinov”, s. 70 – 78.)
- Радева 2020: Радева, В. Място на производните думи в тълковни по тип речници. – В: *Славянская дэръватэграфія*. Мінск: Права і эканоміка, с. 162 – 173. (Radeva 2020: Radeva, V. Myasto na proizvodnite dumi v talkovni po tip rechnitsi. – In: *Slavjanskaja djeryvatografija*. Minsk: Prava i jekanomika, s. 162 – 173.)
- СТР 1994: Буров, Ст., В. Бонджолова, М. Илиева, П. Пехливанова. *Съвременен тълковен речник на българския език с илюстрации и приложения*. Велико Търново: Елпис. (STR 1994: Burov, St., V. Bondzholova, M. Ilieva, P. Pehlivanova. *Savremenен talkoven rechnik na balgarskiya ezik s ilyustratsii i prilozheniya*. Veliko Tarnovo: Elpis.)

ON THE LEXICOGRAPHIC PARAMETER *THE ORGANIZATION OF THE MATERIAL* IN BULGARIAN EXPLANATORY DICTIONARIES

Nadezhda Kostova^a, Michaela Kuzmova^b

Institute for Bulgarian Language, Bulgarian Academy of Sciences

kostova.n@ibl.bas.bg^a, m.kuzmova@ibl.bas.bg^b

Abstract: The article deals with the lexicographic parameter *the organization of the material*. The alphabetical-nesting order of words is applied in some explanatory dictionaries of the Bulgarian language. Some derivatives are included in the dictionary entries of the words from which they are formed. The lexical meanings of the derivatives are given only in some dictionaries.

Key words: *lexicography, lexicographic parameters, explanatory dictionaries*

Nadezhda Kostova
Institute for Bulgarian Language
52, Shipchenski prohod Blvd., Bl. 17
Sofia 1113
Bulgaria

Michaela Kuzmova
Institute for Bulgarian Language
52, Shipchenski prohod Blvd., Bl. 17
Sofia 1113
Bulgaria